

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО

Яновицька Г.Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Львівського державного університету внутрішніх справ

УДК 347.4:366.6 (477+061.1ЄС)

ПРАВО СПОЖИВАЧІВ НА ІНФОРМАЦІЮ ЩОДО ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄС

Постановка проблеми. Законодавство ЄС достатню увагу приділяє якості та безпечності харчових продуктів. Це стимулює нашого законодавця до гармонізації вітчизняних нормативних актів у сфері захисту прав споживачів з відповідними нормами ЄС. Останнім важливим документом є проект ЗУ «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» [1], який стосується надання інформації споживачам згідно з вимогами Регламенту Європейського Парламенту і Ради «Про надання споживачам інформації про харчові продукти» № 1169/2011 [2].

Аналіз останніх досліджень. В науковій доктрині немає спеціальних досліджень у сфері інформативних відносин за участю споживачів. Проте чимало вчених у своїх працях вказували на недостатнє правове регулювання цих відносин, зокрема: О.П. Письменна, Г.А. Осетинська, А.В. Рабінович, О.Ю. Черняк. Водночас прийняття нового законодавства засвідчує необхідність проведення аналізу його норм на відповідність стандартам ЄС.

Формулювання мети і завдань. Забезпечення достатнього інтересу споживача щодо інформації про харчові продукти з метою високого рівня захисту його здоров'я та задоволення інтересів.

Виклад основного матеріалу. Процес гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС зобов'язує державу до законодавчих змін і у сфері захисту прав споживачів. Стаття 15 ЗУ «Про захист прав споживачів» [3] надає споживачу право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію, що забезпечує можливість її свідомого і компетентного вибору. Як зазначає Г.А. Осетинська, «інформація має бути повною, достатньою для того, щоб споживач зробив свій вибір» [4, с.97]. Інформація повинна бути надана споживачеві до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги). Саме така інформація дає можливість вважати, що продукція є якісною та безпечною для споживача. На цьому зосереджена увага Регламенту Європейського Парламенту і Ради «Про надання споживачам інформації про харчові продукти» № 1169/2011. Додатковою гарантією є і відповідність продукції державним стандартам. Наразі стандарти, відповідно до загальноприйнятої світової практики, стали добровільними, а відповідальність за харчовий продукт перейшла до операторів ринку харчових продуктів у межах діяльності,

яку вони здійснюють. Тепер операторам ринку, що відповідатимуть за надання інформації про харчові продукти відповідно до законодавства, гармонізованого із Європейськими стандартами та найкращими світовими практиками, потрібно чітко усвідомлювати вимоги та формат тієї інформації, яку вони мають надавати споживачеві в обов'язковому порядку, та відповідальність, яку вони нести за ненадання такої інформації або за введення споживача в оману у будь-який інший спосіб [5].

У ЄС питання надання споживачеві інформації про харчові продукти вирішено Регламентом (ЄС) № 1169/2011 Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2011 року «Про надання споживачам інформації про харчові продукти». В Україні розроблено проект Закону «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», який встановлює правові та організаційні засади надання споживачам інформації про харчові продукти з метою забезпечення високого рівня захисту здоров'я громадян та задоволення їх соціальних та економічних інтересів. Одним із найважливіших для споживачів джерел інформації про продукцію на ринку є маркування. Таким чином здійснюється ідентифікація товару та доведення основних відомостей про товар до споживача. Чинним залишається Технічний регламент щодо правил маркування харчових продуктів від 28.10.2010 № 487. Проте цей акт недостатньо регулює зазначені відносини. Вимоги Технічного регламенту поширюються на маркування (етикетування) (далі – маркування) розфасованих продуктів харчування, що реалізуються кінцевому споживачу через оптову або роздрібну торговельну мережу, а також закладам ресторанного господарства (ресторанам, їдальням, лікарням та іншим аналогічним закладам).

Регламент ЄС1169/2011 визначає, що інформація про харчові продукти – це інформація, що стосується харчового продукту, яка надається кінцевому споживачеві шляхом зазначення у маркуванні чи в інших супровідних матеріалах або у інший спосіб, у тому числі з використанням сучасних засобів дистанційного зв'язку або усних повідомлень.

Перелік у Регламенті обов'язкової інформації про фасований харчовий продукт виглядає наступним чином:

- назва харчового продукту;
- перелік інгредієнтів;

– будь-які інгредієнти або допоміжні речовини для переробки, що спричиняють алергію або непереносимість, використовуються у виробництві або приготуванні харчового продукту і все ще містяться у готовому продукті, навіть у видозміненій формі;

– кількість певних інгредієнтів або категорій інгредієнтів;

– номінальна кількість харчового продукту в устанавлених одиницях виміру;

– мінімальний термін придатності (best before, best before end) або дата «вжити до» (use by);

– будь-які спеціальні умови зберігання та / або умови використання (у разі потреби);

– найменування та місцезнаходження оператора ринку харчових продуктів, що відповідає за інформацію про харчовий продукт, а для імпортованих харчових продуктів – найменування та місцезнаходження імпортера;

– країна походження або місце походження харчового продукту – у передбачених випадках;

– інструкції з використання харчового продукту – у разі, коли відсутність таких інструкцій ускладнює належне використання харчового продукту;

– для напоїв з вмістом спирту етилового понад 1,2% об'ємних одиниць – фактичний вміст спирту у напої;

– інформація про поживну цінність харчового продукту (в ЄС дана вимога стала обов'язковою до виконання з грудня 2016 року).

Зрозумілою для споживача є вимога щодо зазначення назви харчового продукту. Регламент виділяє три критерії: офіційну назву, звичну назву і описову. Так, офіційна назва означає назву харчового продукту, встановлену застосовним до нього законодавством ЄС, або, за відсутності такого законодавства, назву, встановлену застосовними законами або нормативними актами держави-члена ЄС, в якій даний харчовий продукт продається кінцевим споживачам або закладам громадського харчування (наприклад, цукор, кава, масло тощо).

«Звична назва» означає назву, прийняту як назву даного харчового продукту споживачами у державі-члені, в якій цей харчовий продукт продається; до того ж вживання такої назви не потребує додаткових роз'яснень (наприклад, кава по-ірландськи, гамбургер, картопля фрі, мюслі, спагетті тощо). «Описова назва» означає назву, якою описується харчовий продукт, і яка, за необхідності, дозволяє споживачам дізнатися про категорію харчового продукту і відрізнити його від інших харчових продуктів, з якими даний харчовий продукт можна сплутати (наприклад, печиво з волоським горіхом та родзинками) [2].

Судова практика щодо інформації, яка надається в етикетуванні, не є однозначною.

Як вбачається з матеріалів справи, згідно з фіскальним чеком від 28.01.2015 року, позивач придбав у гіпермаркеті «Ашан Либідська», що знаходиться за адресою: м. Київ, вул. Горького (Антонівича), 176, напій безалкогольний сильногазований «Тархун» (а.с.7). Відповідно до маркування на етикетці товару, його виробником є ТДВ «Житомир-пиво» (а.с.9).

Згідно з Протоколом випробувань харчової продукції № 0449/15-х від 02.02.2015 року, було встановлено, що напій безалкогольний сильногазований «Тархун» містить штучні барвники: тартразин (E102) та синій патентований (E131), інформація про наявність яких відсутня на споживчому маркуванні. Згідно з вимогами додатку 5 до технічного регламенту щодо правил маркування харчових продуктів, на споживчому маркуванні має бути зазначена додаткова інформація: «Містить барвник E 102, який може мати шкідливий вплив на активність та увагу дітей». Ця інформація повинна бути зазначена на споживчому маркуванні в кінці переліку інгредієнтів харчового продукту (а.с. 17-18) [6].

Здебільшого споживач не отримує додаткової інформації, а суд у своїх рішеннях не бере це до уваги. У вищевказаній справі суд не задовольнив вимоги позивача, зваживши на те, що на продукцію «напій безалкогольний сильногазований «Тархун» є висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи від 14.07.2009 року № 05.03.02-04/42682, згідно з яким, напій безалкогольний сильногазований на основі компонентів фірми «Тархун» відповідає вимогам діючого санітарного законодавства України, що своєю чергою підтверджує його безпечність до вживання (а.с.84). А згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 12 від 04.01.1999 р. «Про затвердження переліку харчових добавок, дозволених для використання у харчових продуктах», харчову добавку E102 дозволено використовувати на території України.

Тому прийняття ЗУ «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» виправдовується.

Ще одним із останніх національних нормативних актів, що свідчить про гармонізацію з нормами ЄС, є Вимоги до продуктів з какао та шоколаду, затверджені Наказом №157 міністерства Аграрної політики та продовольства у 2016 році [7]. З 1 січня 2018 року Вимоги набули чинності. Положення документу наближені до стандартів ЄС, зокрема, Директиви ЄС від 23 червня 2000 року «Про продукцію, що містить какао та шоколад і призначена для споживання людиною» [8]. У цих нормативних актах закріплені види продукції і відсоткове у них відношення какао, шоколаду та молочних інгредієнтів. Розрізняють наступні види:

- шоколад, молочний шоколад, білий шоколад;
- пористий шоколад, родинний молочний шоколад, розчинний шоколад;
- шоколад з начинкою, шоколад з наповнювачем, з додатками, шоколадні цукерки;
- какао-масло, какао-порошок, розчинний шоколад.

Щодо розмежування продукції, то і Наказ, і Директива містять однакові вимоги. Наприклад, шоколад – харчовий продукт, отриманий із какао-продуктів і цукру, який містить не менше ніж 35% загальної кількості какао-продуктів у перерахунку на сухі речовини, в тому числі не менше ніж 18% какао-масла та не менше ніж 14% знежирених какао-продуктів у перерахунку на сухі речовини (п. 10 Наказу). Ана-

логічне тлумачення і в Директиві. Зауважимо, що цей шоколад маркується як чорний або темний. Певних стандартів для цих видів не визначено. У Вікіпедії зазначено, що у чорному шоколаді міститься від 56% до 90% тертого какао. Виробляють чорний шоколад за температури 31,1–32,7 С°. Продукт містить у 2–5 разів більше теоброміну ніж молочний шоколад.

Під час купівлі продукту перевагу варто віддавати маркам з високим відсотком вмісту плодів какао-дерев. Особливо важливо враховувати це правило, якщо ви купуєте його для теплової обробки або з іншою кулінарною метою [9].

Родинний молочний шоколад Директива тлумачить, як шоколад з великим вмістом молока. За Наказом, родинний молочний шоколад – харчовий продукт, отриманий із какао-продуктів, цукрів і молока чи молочних продуктів, який містить не менше ніж 20% какао-продуктів у перерахунку на сухі речовини; не менше ніж 20% молочних продуктів, отриманих повною або частковою дегідратацією незбираного молока, частково або повністю знежиреного молока, вершків, дегідратованого молочного жиру в перерахунку на сухі речовини; не менше ніж 2,5% знежирених какао-продуктів у перерахунку на сухі речовини; не менше ніж 5% молочного жиру; не менше ніж 25% усього жиру (какао-масла та молочного жиру) (п.7).

Український законодавець не визначає, чи допускається до кінцевої реалізації продукція з какао і шоколаду з моменту вступу в дію Наказу, яка не відповідає вимогам, або продукція, що не містить застережень. Якщо взяти до уваги Директиву, то у ст. 8 зазначено, що ці положення застосовуються таким чином, щоб:

– надати дозвіл на продаж продукції, яка зазначена у Додатку I, якщо вона підпадає під визначення та правила, встановлені цією Директивою, з 3 серпня 2003 року;

– заборонити продаж продукції, яка не підпадає під цю Директиву, з 3 серпня 2003 року.

Однак продаж продукції, яка не підпала під цю Директиву, але була маркована до 3 серпня 2003 року, відповідно до Директиви Ради 73/241/ЄС, дозволяється до повної реалізації зі складів (ст. 8).

Висновки. Належна споживча політика є важливим фактором на економічному і правовому ринку. Споживач, придбаваючи товари, отримуючи послуги

(роботи), повинен мати гарантію їх якості та безпеки. Повна інформативність споживача надає йому можливість вибору того чи іншого виду продукції, а також забезпечує від шкідливих для життя і здоров'я негативних факторів. Стандарти якості, інформація про товари, роботи та послуги (маркування) ЄС мають стати основою для відповідного споживчого законодавства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект Закону України Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів. База даних «Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Законодавство України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58324 (Дата звернення: 25.07.2018)
2. Про надання споживачам інформації про харчову продукцію: Регламент Європейського Парламенту і Ради № 1169/2011 від 25.10.2011р. Офіційний вісник Європейського Союзу, 2011. L304. С.18–63.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30
4. Осетинська Г.А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К. 2006. 220с.
5. Надання споживачам інформації про харчові продукти: вимоги ЄС та новачі для України. База даних «Офіційний сайт Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів». URL: http://www.consumer.gov.ua/Pictures/Files/Editor/document/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_13.06.2018.pdf (Дата звернення: 25.07.2018)
6. Справа № 756/2300/15-ц від 08.09.2016р. База даних «Єдиний державний реєстр судових справ». URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61217389> (Дата звернення: 25.07.2018)
7. Вимоги до продуктів з какао та шоколаду: Наказ Міністерства Аграрної політики та продовольства України № 157 від 13.04.2016. Офіційний вісник України. 2016. № 38.
8. Про продукцію, що містить какао та шоколад і призначена для споживання людиною: Директива 2000/36/ЄС від 23.06.2000 р. База даних «Офіційний сайт Мін'юсту України». URL: <http://old.minjust.gov.ua/45878> (Дата звернення: 25.07.2018)
9. Шоколад База даних «Вікіпедія». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B4> (Дата звернення: 25.07.2018)

Яновицька Г.Б. ПРАВО СПОЖИВАЧІВ НА ІНФОРМАЦІЮ ЩОДО ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄС

Досліджується доцільність прийняття законодавства про інформацію щодо харчових продуктів. Встановлюється важливість прийняття Закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів». Визначається право споживача на повну та достовірну інформацію про продукцію. Підкреслюється обов'язок виробника наносити на маркування інформацію щодо застереження споживання харчового продукту певними категоріями населення. Обґрунтовується необхідність дотримання європейських стандартів у сфері споживчих правовідносин.

Ключові слова: директива, споживач, інформація, маркування, якість, харчовий продукт.

Яновицкая Г.Б. ПРАВО ПОТРЕБИТЕЛЕЙ НА ИНФОРМАЦИЮ О ПРОДУКТАХ ПИТАНИЯ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И ЕС

Исследуется целесообразность принятия законодательства об информации о пищевых продуктах. Устанавливается важность принятия Закона Украины «Об информации для потребителей относительно пищевых продуктов». Определяется право потребителя на полную и достоверную информацию о продукции. Подчеркивается обязанность производителя наносить на маркировку информацию о предостережении потребления пищевого продукта определенными категориями населения. Обосновывается необходимость соблюдения европейских стандартов в сфере потребительских правоотношений.

Ключевые слова: директива, потребитель, информация, маркировка, качество, пищевой продукт.

Yanovytska H.B. THE RIGHT OF CONSUMERS TO INFORMATION ON FOOD PRODUCTS UNDER UKRAINE AND EU LAW

The harmonization process of national legislation with EU legislation obliges the changes in the field of informative consumer rights. Information that the products are high quality and safe for the consumer should be provided to the consumer prior to the purchase of the product or order of work (services).

The Regulation (EU) No 1169/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the provision of food information to consumers has been resolved in EU. Likewise, Ukraine has developed a draft Law "On Information for Consumers on Food Products", which establishes the legal and organizational framework for providing food information to consumers in order to ensure a high level of protection of the health of citizens and to meet their social and economic interests.

To indicate on the marking the information about the properties of the food product that it does not have is prohibited as well as to report unfoundedly the special properties of a food product. In accordance to clause 4.5.1.8 of DSTU 4518-2008 of the National Standards of Ukraine "Food Products. Labelling for consumers. General rules" and conclusion of the Ministry of Health of Ukraine, if the product can adversely affect the health of the consumer, the manufacturer is obliged to label the information on the warning of food consumption by certain categories of population (children, pregnant women, elderly people, athletes and allergic people). Corresponding norm is also contained in clause 4.5.5.3 of DSTU 4518-2008. The manufacturer is obliged to indicate such information on the label, tag or a sheet-insert.

For example, the latest national regulations, which testifies to the above-mentioned rules, is the Requirements for Cocoa and Chocolate products approved by Decree No. 157 of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine in 2016 and has come into force on January 1, 2018. The provisions of the Decree are close to the EU standards, in particular the Directive 2000/36/EC of the European Parliament and of the Council of 23 June 2000 relating to cocoa and chocolate products intended for human consumption. These legislative acts have fixed the types of products and percentage of cacao, chocolate and dairy ingredients in such products. With regard to the delineation of products, both the Decree and the Directive contain the same requirements.

In conclusion, a good consumer policy is an important factor in the economic and legal market. The consumer in process of purchasing goods, receiving services (work) must have a guarantee of their quality and safety. Complete consumer awareness gives him the opportunity to choose one or another type of products, and also protects from harmful to life and health of negative factors. Quality standards, information about products, works and services (marking) of the EU should become the basis for the relevant consumer legislation of Ukraine.

Key words: directive, consumer, information, labelling, quality, food product.